

О‘SIMLIKLARGA ZARAR ETKAZADIGAN ASOSIY OMILLAR: ZARARKUNANDALAR, KASALLIKLAR VA BEGONA O‘TLAR

Mahmudova Shakhnoza Abdufatxonovna

Toshkent davlat agrar universiteti dotsenti

Annotatsiya: O‘simliklarga zarar etkazadigan asosiy omillar qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishning samaradorligini pasaytiradi va agrotexnik jarayonlarning muvaffaqiyatini qiyinlashtiradi. Zararkunandalar, kasalliklar va begona o‘tlar o‘simliklarning sifatiga va hosiliga salbiy ta‘sir ko‘rsatib, qishloq xo‘jaligida sezilarli iqtisodiy yo‘qotishlarga olib kelishi mumkin. Ushbu maqolada o‘simliklarga zarar etkazadigan asosiy omillar tahlil qilinadi va ularni boshqarishning samarali usullari, shu jumladan ekologik va biologik himoya strategiyalari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Zararkunandalar, kasalliklar, begona o‘tlar, o‘simliklarni himoya qilish, qishloq xo‘jaligi, pestitsidlar, ekologik himoya.

Kirish

O‘simliklarni himoya qilish qishloq xo‘jaligi sohasida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bu jarayonni samarali boshqarish nafaqat mahsulotlarning sifatini yaxshilash, balki ekologik xavfsizlikni ta‘minlashga ham yordam beradi. O‘simliklarga zarar etkazadigan asosiy omillarni tahlil qilish, ular bilan kurashishda yangi usullarni ishlab chiqish va ekologik jihatdan xavfsiz himoya vositalarini qo‘llash zamonaviy qishloq xo‘jaligining muvaffaqiyati uchun muhimdir. Zararkunandalar, kasalliklar va begona o‘tlar o‘simliklar va ekosistemalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni buzadi, hosilni kamaytiradi va uning sifatini pasaytiradi. Shu bois, ularni samarali nazorat qilish va boshqarish uchun ilg‘or usullarni joriy qilish zarur.

I. Zararkunandalar

Zararkunandalar – o‘simliklarga zarar etkazadigan hayvonlar, asosan, hasharotlar, chumolilar, qo‘ziqorinlar va ba’zi hayvonlar. Ular o‘simliklarni parazitlash, so‘rib olish yoki mexanik zararlash orqali ularning o‘sinh va rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Hasarotlar: O‘simliklarga zarar etkazadigan eng keng tarqalgan zararkunandalardan biri hisoblanadi. Ular barglar, ildizlar, mevalar va boshqa o‘simlik organlarini yeyish yoki so‘rib olish orqali zarar keltiradi. Misol uchun, shuvoq, kapalaklar, oqqush va ba’zi turdagi o‘rgimchaklar.

Nematodalar: O‘simlik ildizlariga zarar etkazadigan mikroskopik hayvonlar bo‘lib, ular ildiz tizimlarini zararli ta’sirga olib keladi, bu esa o‘simliklarning suv va ozuqa moddalari bilan ta’minlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Akarlar va qurtlar: O‘simliklarning barglarida, ildizlarida va mevallarida zararlanishlar yuzaga keltirib, hosilni pasaytiradi.

Zararkunandalarga qarshi kurashish usullari:

Kimyoviy vositalar (pestitsidlar)

Mexanik usullar (o‘tkazish, tozalash)

Biologik usullar (tabiiy yirtqichlar va mikroorganizmlar yordamida)

II. O‘simlik kasalliklari

O‘simlik kasalliklari – o‘simliklarning biologik yoki patogen mikroorganizmlar (bakteriyalar, qo‘ziqorinlar, viruslar) tomonidan zararlanishidan kelib chiqadi. O‘simlik kasalliklari ekinlar hosilining o‘sinhini, rivojlanishini va pishishini buzadi. Kasalliklar asosan uchta guruhga bo‘linadi:

Бактериал kasalliklar: Bakteriyalar tomonidan keltiriladi, masalan, o'simliklarning shikastlanishiga olib keladigan bakteriал yallig'lanishlar, bu esa hosilning pasayishiga sabab bo'ladi.

Qo'ziqorinli kasalliklar: Qo'ziqorinlar ko'pincha o'simliklarning barglarini, ildizlarini va mevalarini zararlaydi. Misol uchun, pufakcha qo'ziqorini yoki harorat o'zgarishlarida tez tarqaladigan qo'ziqorin kasalliklari.

Virusli kasalliklar: O'simlik viruslari ularning yashash faoliyatini buzib, o'sishiga to'sqinlik qiladi va hosilni kamaytiradi. Virusli kasalliklar ko'pincha mevalar, barglar va ildiz tizimiga zarar etkazadi.

O'simlik kasalliklariga qarshi kurashish usullari:

Kimyoviy dori vositalari va fungitsidlar

Biologik usullar, masalan, o'simliklar kasalliklariga qarshi immunitetni oshirish

Agrobiologik choralardan foydalanish (yaxshi urug'lar, kasalliklarga chidamli navlar)

III. Begona o'tlar

Begona o'tlar qishloq xo'jaligi ekinlariga qarshi kurashishda eng jiddiy muammolardan biridir.

Ular o'simliklar uchun kerakli resurslarni, ya'ni suv va ozuqa moddalari, yoritish va joyini egallab, hosilni kamaytiradi.

O'sish va tarqalish: Begona o'tlar o'simliklar bilan raqobatlashadi, ularning o'sishini qiyinlashtiradi va yuksalishiga to'sqinlik qiladi.

Yuqori samaradorlik: Begona o'tlarning tez o'sish va yuqori urug' berish qobiliyati hosilni sezilarli darajada pasaytiradi.

Begona o'tlarga qarshi kurashish usullari:

Mexanik usullar (qayta ishlash, o'tkazish)

Kimyoviy usullar (herbitsidlar)

Ekologik va biologik usullar (o'simliklar navlarini rotatsiya qilish va o'simliklarni to'g'ri ekish)

Xulosa

O'simliklarga zarar etkazadigan zararkunandalar, kasalliklar va begona o'tlar qishloq xo'jaligida samarali hosil olishni qiyinlashtiradi va iqtisodiy yo'qotishlarga sabab bo'ladi. Shu sababli, o'simliklarni himoya qilish tizimini rivojlantirish, yangi innovatsion usullarni qo'llash, ekologik va biologik himoya vositalaridan samarali foydalanish zarur. O'simliklarni himoya qilishda ekologik barqarorlikni saqlash, pestitsidlar va boshqa kimyoviy vositalarni oqilona ishlatish hamda tabiiy resurslarni saqlash masalalari muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Aliyev, A. (2019). Qishloq xo'jaligi zararkunandalari va ularni boshqarish. Toshkent: Qishloq xo'jaligi nashriyoti.
- 2.Mahmudova, S. (2020). O'simliklarni himoya qilishda innovatsion usullar. Toshkent: ToshDAU nashriyoti.
- 3.Xodjaeva, N. (2018). Biologik himoya vositalari va pestitsidlar. Toshkent: Yangi nashr.